

Stockholm 2017-02-09

Finansdepartementet, remissvar beträffande
betänkandet "Ordning och reda i välfärden" SOU 2016:78

Övergripande synpunkter

Idéburna organisationer i Sverige, inte minst inom det sociala området, finns till för att åstadkomma förändring i samhället. När människors grundläggande behov inte tillfredsställs ser idéburna organisationer detta oftast först. Det är en förklaring till varför många av de verksamheter som idag är offentligt finansierade och drivna, har en idéburen förlaga. Alltifrån Barnvårdscentraler (föreningen Mjölkdroppen) till hemtjänst (Röda Korsets hemsamariter) och mycket annat.

Arbetet i dessa organisationer är därför – och måste ha utrymme att fortsätta vara – en kombination av aspekterna demokrati, praktiskt arbete och innovation.

Det är med den utgångspunkten Forum kommenterar Valfärdsutredningens betänkande. Forum anser att idéburna organisationer vill och kan ta ett större ansvar för välfärdsarbetet i Sverige, men då måste förutsättningarna för att göra det vara rätt.

Vår bedömning är att Sverige har ett antal stora utmaningar där alla delar av samhället behöver hjälpas åt, utifrån sina olika särdrag och roller, för att vi ska komma till bra lösningar. Olika former av utanförskap är ett samlande sätt att ringa in dessa utmaningar. Vi vill kunna mobilisera våra resurser för att bidra till lösningarna. Hur systemen för kapitalförsörjning, upphandling, valfrihetssystem och partnerskapslösningar är konstruerade är viktiga delar av de förutsättningar som behöver finnas där för att vi ska kunna bidra.

Forum anser att Sverige bör hävda sina möjligheter att självständigt bestämma hur vår välfärd bäst organiseras, och att vi därför bör hävda att skattefinansierad välfärd är "icke-ekonomiska tjänster av allmänt intresse".

Forum stödjer betänkandets slutsats att det finns ett behov av att säkerställa att offentliga medel används till det de är avsedda för och att välfärden ska präglas av socialt ansvarstagande, kvalitet och mångfald. Vi kan dock inte se att förslaget om vinstbegränsning i betänkandet är utformat på ett sätt som möjliggör privat driven välfärdsverksamhet, varken vinstutdelande eller icke-vinstutdelande. Vi anser att riksdag och regering behöver vara tydliga i att välfärdsarbetet har andra förutsättningar än annan verksamhet, precis som utredningen beskriver.

Utredningen har valt att definiera bort andra metoder, exempelvis att utifrån associationsform göra en avgränsning av vilka aktörer som är möjliga att godkänna. Vi menar att det finns möjligheter att pröva den vägen, kanske i kombination med vinstbegränsning, men i så fall en annan metod än den nu föreslagna.

Utifrån den tanken överväger vi om en slags nordisk subsidiaritetsmodell skulle kunna vara tänkbar och attraktiv? Om någon idéburen organisation vill och har kapacitet att driva verksamheten så är det första alternativet. Idén är att så mycket som möjligt av samhällets funktioner ska beslutas så nära människorna som möjligt.

Vår bedömning är att idéburna organisationer på kort sikt inte kan överta ansvaret för den drift som idag utförs av privat vinstutdelande företag, men vi är övertygade om att med rätt typ av

kompetensutveckling och kapacitetsutveckling så skulle idéburna organisationer kunna växa in i en större utförarroll, kanske mer lik de nivåer som finns i de andra nordiska länderna.

Forum uppskattar regeringens tydliga ambition att stödja idéburna organisationers aktiva deltagande i välfärdsarbetet på olika sätt. Denna regeringens ambition återspeglas också till del i utredningen och dess förslag. Forum ser positivt på utredningens anslag och på många av de konkreta förslag som läggs fram, men hade önskat att utredningen hade valt att presentera ännu tydligare och mer långtgående åtgärder i vissa frågor.

En positiv sak är skrivningarna om större flexibilitet om upprättandet av samarbete när det gäller sociala tjänster. Men vi konstaterar att utredningen inte har valt att beskriva sociala tjänster som icke-ekonomiska även om den verkar anse att de egentligen är det.

Forum välkomnar att utredningen utförligt tagit sig an frågor om idéburet offentligt partnerskap (IOP). Även i denna del måste dock Forum beklaga avsaknaden av konkreta och tydliga förslag och ställningstaganden till underlättande av sådan samverkan.

Välfärdsutredningens förslag att en juridisk person som bedriver offentligt finansierad välfärdsverksamhet inte ska få ägna sig åt någon annan verksamhet, skulle enligt Forum medföra väsentliga hinder för den idéburna sektorns deltagande i tillståndspliktig verksamhet.

Organisationer inom idéburen sektor bedriver typiskt sett verksamheter av olika art och med olika slags finansiering. I dessa fall krävs utifrån hur förslaget är utformat en omstrukturering för att delta i den välfärdsverksamhet som träffas av tillståndsregleringen. Det är svårt att se hur denna inträdesbarriär är ägnad att öka den idéburna sektorns deltagande i utförandet av tillståndspliktiga välfärdstjänster. Även i denna del är det därför helt nödvändigt att införa en särreglering för den idéburna sektorn.

Utredningen bedömer att rättsläget är osäkert när det gäller avgränsningen av icke-ekonomiska tjänster av allmänt intresse, och väljer därför att av försiktighetsskäl betrakta merparten av de sociala tjänsterna som ekonomiska tjänster. Enligt Forums bedömning framstår utredningens vägval i denna del som omotiverat defensivt. Det är olyckligt att utredningen inte valt att använda det utrymme som unionsrätten ger vad gäller icke-ekonomiska tjänster.

Särskilda synpunkter

I det följande skriver vi synpunkter på olika frågor i de kapitel vi bedömer mest relevanta för oss.

Sammanfattning av Forums ställningstaganden:

- *Forum delar de grundläggande beskrivningar (10) som betänkandet innehåller vad gäller hur offentligt reglerade välfärdsmarknader skiljer sig från s.a.s. vanliga marknader.*
- *Forum anser att riksdagen bör uttala en principiell prioritering om att idéburna organisationer ska vara första valet för offentligt finansierad välfärdsproduktion men att om idéburna organisationer inte vill/kan så kan frågan gå vidare till näringslivet.*
- *Forum kan inte se att förslaget om vinstbegränsning i betänkandet är utformat på ett sätt som möjliggör privat driven välfärdsverksamhet, varken vinstutdelande eller icke-vinstutdelande.*
- *Forum anser att metoden att utgå från juridisk associationsform tillsammans med ägarkontroll och identifiering av idéburna koncerner; för att identifiera vilka som är idéburna organisationer bör prövas, i kombination med vinstbegränsning, men med en annan metod än den av utredningen föreslagna.*
- *Forum anser att förslaget (10.4) om att det inte ska vara möjligt att ha mer än en verksamhetstyp inom samma juridiska associationsform skapar onödigt byråkrati och kostnader.*
- *Forum är positivt till att utredningen tydligt erkänner betydelsen av de olikheter som nuvarande och potentiella aktörer kring välfärdsfrågorna har; alltifrån "små ideella organisationer till stora aktiebolag".*
- *Forum anser, till skillnad från utredningen, att förutsättningarna för kapitalförsörjning för idéburna organisationer är dålig och att detta är ett viktigt hinder för utveckling.*
- *Forum anser att utredningen gör en felbedömning när den påstår att de idéburna verksamheterna inte vill växa.*
- *Forum anser att utredningen inte beaktar att det sannolikt finns en stor kapacitet inom civilsamhället i Sverige att utvecklas som aktörer inom välfärden, men att det inte går att förvänta att det ska ske på ett likartat sätt som när ett företag bildas för att bedriva välfärdstjänster.*
- *Forum anser att Sverige bör hävda sina möjligheter att självständigt bestämma hur vår välfärd bäst organiseras, och att vi därför bör hävda att skattefinansierad välfärd är "icke-ekonomiska tjänster av allmänt intresse", dvs. inte bara skattefinansierad utbildning utan också helt eller huvudsakligen skattefinansierad vård och omsorg.*
- *Forum anser det positivt att upphandlande myndigheter får organisera upphandling av välfärdstjänster, dvs. hälso- och sjukvårdstjänster, sociala tjänster och utbildningstjänster, och stödjer därför förslaget i avsnitt 17.2.1.*

- *Forum stödjer utredningens förslag (17.5.1) om att kontrakt under tröskelvärdet inte ska omfattas av den nya lagen om offentlig upphandling.*
- *Forum menar att om förslagen från utredningen gällande återinvestering genomförs så finns risken att idéburna organisationers möjlighet att driva konkret verksamhet avsevärt försämras och att det bör införas ett undantag för idéburna organisationer så att dessa kan fördela överskott från en specifik verksamhet till sin moderorganisations verksamhet.*
- *Forum stödjer utredningens förslag angående reserverad upphandling (18.1.1) om artikel 77 i LOU-direktivet.*
- *Forum är positiv till idén att återinvestering skulle kunna användas som ett socialt kriterium vid upphandling, men anser att detta inte bör formuleras så att överskott uteslutande måste återinvesteras i den verksamhet där den uppstod.*
- *Forum anser att möjligheten till att avgränsa LOV till idéburna aktörer under vissa förhållanden (20.1) är bra.*
- *Forum stödjer förslaget (20.2) om en ny lag för valfrihetssystem. Att tydligare etablera att LOV inte är en del av upphandlingsrätten ger svenska myndigheter större möjligheter att använda LOV enligt de förutsättningar som är viktiga här.*
- *Forum anser att behovet av en lag om idéburet offentligt partnerskap kvarstår.*
- *Forum anser att skiljelinjen mellan vad som är bidrag och vad som är uppdrag är en kärnpunkt i utrymmet för IOP och att detta behöver förtydligas avsevärt i kommande vägledningar.*
- *Forum stödjer utredningens förslag (21.1.2) om att Upphandlingsmyndigheten, tillsammans med Myndigheten för ungdoms och civilsamhällsfrågor och civilsamhällesorganisationer, får i uppdrag att utforma en vägledning.*
- *Forum menar att det finns ett utrymme för IOP i både den frivilliga kommunala kompetensen och i den som är reglerad av speciallagstiftning, men att förtydliganden om förutsättningarna för detta utrymme måste göras i kommande vägledningar.*

Ställningstaganden med motiveringar:

Kapitel 8 "Välfärden är ingen vanlig marknad"

Forum delar de grundläggande beskrivningar som betänkandet innehåller vad gäller hur offentligt reglerade välfärdsmarknader skiljer sig från "vanliga" marknader.

Våra erfarenheter av att människor som lever i utsatthet, vilket är ett sätt att beskriva en väsentlig del av den målgrupp som våra medlemsorganisationer och liknande idéburna organisationer arbetar med, ofta far illa om de tvingas byta sammanhang, eller om de olika aktörer som finns i ett sammanhang inte kan samverka utan istället förväntas konkurrera, är mångåriga och breda.

Utredningen grundar de resonemang, som bland annat leder fram till förslaget om begränsning av vinstutdelning, i sin beskrivning av välfärdsmarknadernas funktionssätt. Det finns dock en annan relevans för Forums del kopplat till dessa tankegångar, nämligen att en del av det sociala arbetet som våra medlemsorganisationer och andra idéburna organisationer bedriver, inte gagnas av att det är marknadsmekanismer som reglerar dem. Vinstbegränsning som sådan implicerar enligt Forum ändå marknadslösningen som grund för verksamheten. Och den kan vara rimlig i en del sammanhang men inte i alla. Forums bestämda uppfattning är en del av det arbete som behöver utföras i välfärdsfrågor inte hör hemma i en marknadsmiljö överhuvudtaget. Det är mot denna principiella bakgrund som Forum så starkt förordar de alternativa lösningar som bland annat ryms inom idéburet offentligt partnerskap.

Kapitel 10 ”Tillstånd för att få motta offentliga medel

Forum anser att riksdagen bör uttala en principiell prioritering om att idéburna organisationer ska vara första valet för offentligt finansierad välfärdsproduktion men att om idéburna organisationer inte vill/kan så kan frågan gå vidare till näringslivet.

Forum kan inte se att förslaget om vinstbegränsning i betänkandet är utformat på ett sätt som möjliggör privat driven välfärdsverksamhet, varken vinstutdelande eller icke-vinstutdelande.

Forum anser att metoden att utgå från juridisk associationsform tillsammans med ägarkontroll och identifiering av idéburna koncerner, för att identifiera vilka som är idéburna organisationer bör prövas, i kombination med vinstbegränsning.

Utredningen går här igenom vilka vägar som står till buds för den som vill avgränsa utförandet av offentligt finansierade välfärdstjänster så att skattemedel används ”till det som de avsetts för” som utredningen uttrycker det. De argumenterar för sitt val; att begränsa vinstuttag. I sin argumentation går de igenom andra möjliga alternativ, bland annat att utgå från juridisk associationsform, och skriver något summariskt att de anser att SVB-bolag inte kan väljas för att då skulle förening och stiftelse hindras att driva denna typ av verksamhetsform.

Forum har svårt att förstå varför det inte skulle vara möjligt att prioritera utförandet till SVB-bolag, ideella föreningar, ekonomiska föreningar, stiftelser och aktiebolag som ägs och kontrolleras av en idéburen organisation? Det finns tekniska möjligheter att göra detta, genom en utveckling av registrering av juridiska associationsformer kombinerat med metoder för att identifiera koncernbildningar med en idéburen moderorganisation.

Forums bedömning är dock att idéburna organisationer på kort sikt inte kan överta ansvaret för den drift som idag utförs av privat vinstutdelande företag, men vi är övertygade om att med rätt typ av kompetens och kapacitetsutveckling så skulle idéburna organisationer kunna växa in i en större utförarroll, möjligen liknande de nivåer som finns i de andra nordiska länderna.

Utifrån den tanken överväger vi om en slags nordisk subsidiaritetsmodell skulle kunna vara tänkbar och attraktiv? Om någon idéburen organisation vill och har kapacitet att driva verksamheten så föreskrivs detta som det första alternativet. Idén är att så mycket som möjligt av samhällets funktioner ska beslutas så nära människorna som möjligt.

Om riksdagen delar utredningens bedömning om att välfärdsarbetet inte är att likställa med andra marknader, att det finns utgångspunkter där som långsiktigt gör denna typ av verksamheter annorlunda än andra "vanliga" marknader, men också att det finns ett värde i mångfald av driftsformer av olika skäl, då finns det kanske grund för att verka för en lösning där strävan är att möjliggöra för andra än det offentliga att kunna starta verksamheter, där idéburna verksamheter ses som ett prioriterat alternativ till det offentliga, och där kommersiella lösningar får verka förutsatt att de uppfyller vissa krav om kvalitet och vinstbegränsning?

Processen kring etablering icke-offentliga alternativ inom vård, omsorg och skola skulle då kunna fungera på det sättet att stat och kommun ska ställa frågan om intresse och kapacitet hos idéburna organisationer först, och vid nekande svar så kan frågan gå vidare till det privata näringslivet.

Forum anser att en ordning enligt ovan kraftigt skulle öka incitamenten för kvalitets- och kapacitetsutveckling bland idéburna organisationer för att kunna driva verksamheter i välfärdssektorn. Om ordningen kombineras med offentliga medel till stöd för kapacitetsutveckling skulle vi få effekter som förändrar läget i Sverige. Detta skulle på sikt kunna leda till situation där idéburna organisationer kan axla ett bredare ansvar för drift av välfärdsrelaterade verksamheter än vad som nu är möjligt.

Detta resonemang bygger juridiskt på att offentligt finansierade välfärdstjänster ses som icke-ekonomiska tjänster av allmänt intresse vilket öppnar för Sverige, som medlemsstat i EU, att självständigt utforma dessa välfärdstjänster på det sätt som regering och riksdag anser är lämpligt givet vårt lands politiska och sociala målsättningar.

Forum anser att förslaget (10.4) om att det inte ska vara möjligt att ha mer än en verksamhetstyp inom samma juridiska associationsform skapar onödig byråkrati och kostnader.

Välfärdsutredningens förslag att en juridisk person som bedriver offentligt finansierad välfärdsverksamhet inte ska få ägna sig åt någon annan verksamhet, skulle enligt Forum medföra väsentliga hinder för den idéburna sektorns deltagande. Organisationer inom idéburen sektor bedriver typiskt sett verksamheter av olika art och med olika slags finansiering. I dessa fall krävs utifrån hur förslaget är utformat en omstrukturering för att delta i den välfärdsverksamhet som träffas av tillståndsregleringen. Det är svårt att se hur denna inträdesbarriär är ägnad att öka den idéburna sektorns deltagande i utförandet av tillståndspliktiga välfärdstjänster. I denna del är det därför helt nödvändigt att införa en särreglering för den idéburna sektorn. Forum anser att särredovisning inom den juridiska personen vore ett fullgott alternativ.

Kapitel 14 "Behovet av flexibelt regelverk"

Forum är positivt till att utredningen tydligt erkänner betydelsen av de olikheter som nuvarande och potentiella aktörer kring välfärdsfrågorna har; alltifrån "små ideella organisationer till stora aktiebolag".

Och förutsättningarna för alternativ till upphandling, inte minst gällande sociala tjänster där utredningen konstaterar att "upphandlingsregelverket inte gäller" (s. 461) som beskrivs här är centrala, menar vi.

Utredningen berör också begreppen idéburen organisation, civilsamhälle, social ekonomi och beskriver därmed, i ett sammanhang där detta inte är så vanligt, en utveckling av dessa begrepp. Det betyder ytterligare steg i att avgränsa vad idéburna organisationer har för identitet och därmed möjliggörs också tydligare förhållningssätt från politiken. Även om utredningens beskrivning inte landar i en knivskarp avgränsning av vad det civila samhället, idéburna organisationer och social ekonomi är, så är dessa resonemang viktiga. Om upphandling eller valfrihetssystem ska kunna riktas mot denna typ av organisationer så är det avgörande att kunna bestämma var gränsen går. Där är vi inte riktigt än, men utveckling av registreringen av juridiska associationsformer kombinerat med metoder för att identifiera idéburna koncerner, gör att vi är på väg.

Utredningens resonemang om mervärden som idéburna organisationer kan bidra till; nischinriktad verksamhet, social innovation, lokalt engagemang, att dessa organisationer ofta gör mer än det som efterfrågas i en upphandling, en viss ökad tolerans för ekonomiska förändringar, är enligt Forum träffsäkra och värdefulla.

Kapitel 15 "Kapitalförsörjning av ideburen sektor"

Forum anser, till skillnad från utredningen, att förutsättningarna för kapitalförsörjning för idéburna organisationer är dålig och att detta är ett viktigt hinder för utveckling.

Forum anser att utredningen gör en felbedömning när den påstår att de idéburna verksamheterna inte vill växa.

Forum anser att utredningen inte beaktar att det sannolikt finns en stor kapacitet inom civilsamhället i Sverige att utvecklas som aktörer inom välfärden, men att det inte går att förvänta att det ska ske på ett likartat sätt som när ett företag bildas för att bedriva välfärdstjänster.

Det är viktigt att förstå att den idéburna sektorn i Sverige är väsentligt bredare¹ än den andel som idag bedriver avtalsburen skola, vård och social omsorg. En andel av den samlade sektorn, är vår

---

¹ Utredningen skriver (s. 467) att "Frågan kan därför ställas i vilken utsträckning kapitalförsörjningsproblem kan förklara **den idéburna sektorns begränsade omfattning i Sverige.**" (vår fetstil) Vi utgår ifrån att detta bottenar i den jämförelse som utredningen gjort mellan de nordiska ländernas idéburna organisationer, när det gäller rollen som utförarorganisation i relation till staten, regioner, landsting och kommuner. I den betydelsen är den svenska idéburna sektorn liten, ca 3% av helheten av privata utförare jämfört med ca 10-12% i de andra nordiska länderna. Men detta är enbart en mycket liten del av den idéburna sektorn i Sverige. I SCBs utförarregister definieras 2400 organisationer av 9940 som idéburna. Det är troligen en underskattning beroende på metodproblem i statistikproduktionen. SCB har beräknat antalet idéburna organisationer till 238000 i Sverige, varav ca 92000 eller 38% är ekonomiskt aktiva, dvs att de har anställda. 2400 organisationer är ca 2% av de ekonomiskt aktiva och ca 1% av det totala antalet organisationer. Den svenska idéburna sektorn är stor med internationella mått mätt, men just den genom olika typer av samverkansavtal välfärdsproducerande andelen är mycket liten. Långt ifrån alla dessa organisationer har ambitioner eller andra förutsättningar att gå in i en roll som avtalsburen välfärdsproducent. Men låt oss anta att 10% av de 92000 ekonomiskt aktiva organisationerna skulle vilja utveckla denna typ av verksamhet. Det skulle betyda 9200 nya välfärdsproducenter. Och det finns anledning att tro att det finns åtminstone 1% av de övriga 146 000 organisationerna som skulle vilja utveckla denna typ av verksamhet, vilket skulle betyda 1460 organisationer ytterligare. Vi menar att Välfärdsutredningen inte borde låsa sig till de organisationer som i nuläget är välfärdsproducenter i den mening vi använder här, utan istället se möjligheterna till utveckling.

bedömning, har intresse av att utveckla mer praktiskt inriktad verksamhet som kan bli en del av det som utredningens förslag om nya regler ska gälla.

Låt oss ta ett exempel: Spånga blåbandförening. Detta är en lokalförening inom Blåbandsrörelsen, vars huvudsakliga inriktning är förebyggande arbete kring missbruk av alkohol. Förbundet sammanfattar sina verksamheter såhär: "arrangemang, aktiviteter samt opinionsbildning för en restriktiv alkoholpolitik och ett land utan narkotika". För ca 23 år sedan var Spånga blåbandförening en traditionell Blåbandsförening. Men sedan inleddes en utveckling som skapat en annan typ av organisation, ett slags hybrid mellan förening och företag som säljer tjänster till bland annat kommuner, arbetsförmedling men också privata företag. Föreningen beskriver sin historia såhär:

"Blåbandsrörelsen bedrev arbetsmarknadsverksamhet redan på 1910-talet. Då omfattade verksamheten snickeri, småskaligt jordbruk och hushållsnära tjänster. Målgruppen var frigivna från fängelser och tidigare missbrukare. På 1920-talet tog staten över verksamheten.

Nutidens professionella verksamhet inom Spånga Blåband har utvecklats så här:

- *1993 slöt Spånga Blåband sitt första avtal med arbetsmarknads- och utbildningsnämnden i Stockholms stad om introduktion av kommunplacerade flyktingar med permanent uppehållstillstånd.*
- *1999 ingick Spånga Blåband avtal med Skärholmens stadsdelsförvaltning om arbetsmarknadsutbildning för personer med försörjningsstöd i Skärholmens stadsdel, Stockholms stad. Verksamheten var då ett projekt inom storstadssatsningen.*
- *2002-2005 drev Spånga Blåband EU-projektet Skapa Goda Cirklar i samarbete med arbetsförmedlingen och socialtjänsten.*
- *2004-2006 var Spånga Blåband projektägare i EU-projektet Skola för arbete i samarbete med arbetsförmedlingen, socialtjänsten och grundskolan (Hjulsta skolor).*
- *2006-2007 hade Spånga Blåband EU-projektet Aktiv i Nacka i samarbete med Nacka kommun.*

Arbetsmarknadsverksamheten har två huvudsakliga målgrupper: personer inom jobb- och utvecklings-garantin samt arbetsföra personer som får försörjningsstöd genom socialtjänsten.

Samtliga tre EU-projekt har implementerats till ordinarie verksamhet.

Verksamheten har breddats och omfattar numera även arbetsförmågebedömningar. Den tjänsten utförs på uppdrag av kommunerna Botkyrka, Nacka och Stockholm (olika stadsdelar)."

Historiken beskriver en utveckling där föreningen utvecklades från att vara en mycket liten förening, som kanske inte ens skulle klassificeras som ekonomiskt aktiv av SCB, till en avsevärt större organisation med flera anställda som säljer tjänster till offentliga och privata kunder, men som fortfarande bygger på frivilligarbete och den ideella föreningens logik och kultur.

Om det finns ett intresse för att stödja de föreningar som vill anträda liknande resor som gör att de kan ikläda sig rollen som utförare inom olika välfärdsområden, anställa människor, erbjuda platser

för arbetsträning etc, så är den omgivning som finns kring föreningarna i termer av stödstrukturer, kompetensutveckling, affärsnätverk, etc helt central.

Och självklart är också möjligheten till kapitalförsörjning en avgörande förutsättning. Har vi då idag en bra möjlighet till kapitaltillförsel? Forums svar på den frågan är nej. Utredningen landar dock i slutsatsen:

”Det förhållandet att uppföljningar visar att flertalet idéburna organisationer inte har större problem med kapitalförsörjning än andra organisationer gör dock att utredningen bedömer att det **inte föreligger ett generellt kapitalförsörjningsproblem** för den idéburna sektorn.” (s. 473, vår fetstil)

Eftersom utredningen verkar ha baserat sina samtal och underlag mest på den typ av organisationer som är medlemmar i Famna, dvs vård och omsorgsproducenter, så blir bilden skev. Dessa organisationer, vilket siffrorna ovan visar tydligt, utgör endast en mycket begränsad del av den idéburna sektorn i Sverige. För de allra flesta organisationer, de flesta av dem ideella föreningar, är situationen en annan. Tydligast framkommer denna skeva bedömning när utredningen skriver:

”Flertalet idéburna verksamheter förefaller ha den kapitalförsörjning som de behöver.” (s. 473)

Utredningen beskriver trots slutsatsen ovan ett antal faktorer som förklarar att möjligheten till kapitalförsörjning är mindre för idéburna organisationer generellt, exempelvis det faktum att den ideella föreningen eller stiftelsen inte har en tydlig ägare. Så länge detta är faktorer som bidrar till att möjligheten till kapital försvåras, så länge kommer det att föreligga ett generellt kapitalförsörjningsproblem för den idéburna sektorn, menar vi. Just det faktum att den idéburna organisationen inte domineras av en ägare är en av dess mest definierande drag. Och det kan förstås vara en utmaning i termer av att kunna enas om en inriktning, vara tillräckligt beslutskraftig för att kunna agera tillräckligt snabbt när det behövs, fatta tuffa beslut när det behövs. Men det är samtidigt dess styrka, dvs att det är ett sammanhang där många människor är med i processen om att utveckla något.

Utredningen beskriver de tre grundläggande formerna för kapitaltillförsel; från ägare eller grundare, externt ägarkapital och extern skuldfinansiering. Men vi anser inte att de resonerar om dessa i relation till vad idéburna organisationer i Sverige är. Därför tillför vi här något av en sådan diskussion.

Kapital från ägare/grundare: Bortsett från när förmögna personer startar en organisation och avsätter medel för organisationens utveckling och verksamhet, har den idéburna organisationen sällan tillgång till sådant kapital. Dock ska sägas att det pågår en utveckling av anknytning av filantroper till olika verksamheter i Sverige, *och då är det alltså inte fråga om riskkapital utan om gåvor i första hand*. Detta representerar dock fortfarande en mindre del av den kapitaltillförsel som behövs, och kan inte jämföras med antalet förmögna personer som väljer att satsa av sitt privata kapital i aktiebolag där de själva är med och driver verksamheten med en förväntan om avkastning i framtiden. Denna metod för kapitaltillförseln kan alltså bli större men inte förväntas vara en central del av kapitaltillförseln för idéburna organisationer i Sverige. Inom denna kategori av kapitaltillförsel kan vi placera de resurser som medlemmar i föreningar bidrar med. De betalar medlemsavgift och de ger gåvor utöver detta både när de är i livet och i form av arv. De organisationer som har ett namn med god kännedom och renommé (exempelvis Rädda Barnen, Röda Korset, Stadsmissioner) kan beskriva hur relativt avsevärda summor på detta sätt kommer dem till

del. Men de allra flesta idéburna organisationer har inte ett så känt namn att de får tillgång till denna typ av medel.

Kapital från extern ägare: Eftersom idéburna organisationer, i de allra flesta fall, inte kan ägas av en person varken juridisk eller individuell, är detta alternativ i de flesta fall inte aktuellt. Beroende på hur reglerna för vad en idéburen organisation är i Sverige, vilka fortfarande är för otydliga, är det möjligt att tänka sig att ett aktiebolag som exempelvis ägs till största delen av en ideell förening, också kan ägas av en eller flera privatpersoner eller juridiska personer genom aktieinnehav. Om en sådan möjlighet tillåts, så skulle kapital från externa ägare kunna vara en möjlighet. Vår bedömning är trots allt att detta är och kommer att vara en mindre del av kapitalförsörjningen till idéburna organisationer i Sverige.

Kapital genom extern skuldfinansiering: Enkelt uttryckt handlar detta om att låna i bank eller annat finansinstitut. Utredningen skriver att idéburna organisationer är "obenägna att ta risk" och därmed inte väljer att söka lån i bank. Vi kan bekräfta att det finns en tveksamhet från många styrelser i idéburna organisationer att ta lån för att finansiera verksamhet. Det framkommer i de undersökningar vi gjort hos medlemsorganisationer. En förklaring kan vara att de flesta idéburna organisationer inte har en vana och förtroende för att de kommer att ha löpande intäkter som gör att de kan återbetala tagna lån. För att ha ett sådant förtroende behöver det finnas faktorer som tillsammans skapar långsiktighet. Vi har konstaterat att externt ägarkapital inte finns att tillgå på samma sätt som för privata företag. Vi kan också konstatera att den omvärld som idéburna organisationer finns i politiskt är mycket oförutsägbar ännu så länge. Självförtroendet och kompetensen att driva företag på ett sätt som ger tillräckligt överskott för att kunna betala tillbaka tagna lån är, precis som utredningen skriver, för låg för att i detta läge många organisationers styrelser ska våga fatta beslut om att skuldfinansiera sin verksamhet.

Utredningen gör bedömningen att istället för kapitalförsörjningsproblemen är en central förklaring till varför Sverige har så låg andel idéburna utförare att "många idéburna verksamheter inte har något intresse att växa" (s. 473). Forum vänder sig starkt mot denna bedömning. Det finns en intern diskussion i många idéburna organisationer på det sociala området som i sig själv är ett bevis på den idéburna grunden, jämfört med privata företag, nämligen självbilden att den egna organisationen egentligen inte borde behöva finnas. Den finns för att det finns utsatthet, för att det finns människor vars behov inte möts. Kvinnor som utsätts för våld, män kvinnor och barn som inte har någonstans att bo eller som inte lyckats hitta sin plats på arbetsmarknaden och varit utan jobb i många år, eller som har någon psykisk eller fysisk funktionsvariation som gör livet mycket utmanande, människor som flytt för sina liv från andra länder, för att ta några exempel. Diskussionen om att organisationen egentligen bara finns till för att ta bort behovet av sig själv, är en viktig faktor här. När en organisation tvingats inse det långsiktiga behovet så finns det oftast en mycket stark vilja att på ett uthålligt sätt utvidga sin verksamhet för att möta behoven. Men möjligheterna att göra det, inklusive kapitalförsörjning, är inte goda, menar vi.

Kapitel 16 "Den EU-rättsliga regleringen av upphandling av sociala tjänster och andra särskilda tjänster"

Forum anser att Sverige bör hävda sina möjligheter att självständigt bestämma hur vår välfärd bäst organiseras, och att vi därför bör hävda att skattefinansierad välfärd är "icke-ekonomiska tjänster av allmänt intresse", dvs. inte bara skattefinansierad utbildning utan också helt eller huvudsakligen skattefinansierad vård och omsorg.

I detta kapitel behandlar utredningen juridiska frågeställningar kring upphandling varav flera är avgörande för utvecklingen av välfärdsarbetet i Sverige framöver.

Detta inte minst frågan om vad som utgör icke-ekonomiska tjänster i Sverige. Utredningen har landat i bedömningen att utbildningsområdet i Sverige är att betrakta som en icke-ekonomisk tjänst, medan hälso- och sjukvårds- samt socialtjänstområdet är mer osäkert.

Utredningen väljer därför baserat på en försiktighetsprincip, att anföra att den betraktar förslag om sistnämnda områden "som om de vore ekonomiska". Utredningen anser, enligt Forums tolkning, egentligen att stora delar av att hälso- och sjukvårds- samt socialtjänstområdet egentligen inte borde betraktas som ekonomiska tjänster, men väljer att ändå göra det med hänsyn till försiktighetsskäl.

Forum anser att Sverige borde utgå från medborgarnas behov i första rummet och därmed betrakta hälso- och sjukvårds- samt socialtjänstområdet som icke ekonomiska tjänster. Vi menar att det finns grund för att hävda detta. Sveriges regering har i brev till EU-kommissionen givit uttryck för denna uppfattning, det vill säga att också skattefinansierad sjukvård och socialtjänst är "icke-ekonomisk verksamhet"². Nyligen har också en artikel i en ansedd internationell tidskrift med samma argumentation publicerats efter vederbörlig akademisk granskning³.

Mot bakgrund av detta konstaterande är det svårt att förstå varför utredningen ändå väljer att betrakta skattefinansierad hälso- och sjukvård samt socialtjänst som ekonomisk verksamhet. Är skattefinansierade välfärdstjänster "icke-ekonomiska tjänster av allmänt intresse" gäller varken direktivets eller fördragets bestämmelser för dessa tjänster. Sverige får då gå längre än Välfärdsutredningens förslag och anta helt egna regler för upphandling av skattefinansierade välfärdstjänster. Vi anser att den möjligheten bör övervägas.

Oaktat vilken hållning utredningen intar beträffande avgränsningen av icke-ekonomiska tjänster, är det enligt Forum av stor vikt att det i det förslagna nya kapitlet i LOU införs ett uttryckligt undantag från LOU för anskaffning av icke-ekonomiska sociala tjänster (enligt unionsrättslig definition). Utan

² Brev från svenska regeringen till EU-kommissionen 31/8 2015: "According to Sweden's assessment the sectors of scheme A and B mainly include non-economic activities. The sectors are primarily funded from taxes and social contributions and should therefore to a large extent be seen as systems based on the principle of solidarity where the services are offered free of charge, or to a fraction of the true costs, on the basis of universal coverage. However, economic activity exists to a limited extent where companies offering care and school services charge fees directly from clients".

³ Artikel i tidskriften Public Procurement Law Review, nr 6 – 2016, av juristen Mathias Sylvan.

ett sådant ställningstagande i lagen finns det en risk att rättstillämpningen uppfattar att lagstiftaren tvärtom har tagit ställning för att LOU ska tillämpas vid anskaffningar av sådana tjänster (jfr RÅ 2008 ref. 26). Att reglera frågan i lag undanröjer onödigt rättsosäkerhet i frågan och skapar förutsättningar för en rättsutveckling av begreppet icke-ekonomiska tjänster i svenska domstolar.

Kapitel 17 "En mer ändamålsenlig reglering av upphandling av välfärdstjänster"

Forum anser det positivt att upphandlande myndigheter får organisera upphandling av välfärdstjänster, dvs. hälso- och sjukvårdstjänster, sociala tjänster och utbildningstjänster, och stödjer därför förslaget i avsnitt 17.2.1

Forum stödjer utredningens förslag 17.5.1 om att kontrakt under tröskelvärdet inte ska omfattas av den nya lagen om offentlig upphandling.

Forum ställer sig positivt till utredningens bedömning att Sverige ska ta vara på det unionsrättsliga utrymme som finns för att skapa ett mer flexibelt upphandlingsregelverk för upphandling av välfärdstjänster. Som nämnts ovan anser Forum emellertid att utredningen, såvitt gäller icke-ekonomiska tjänster, inte utnyttjat detta utrymme tillräckligt.

Forum anser det vara positivt att upphandlande myndigheter ges större frihet att organisera upphandlingsförfarandet för välfärdstjänster, dvs. hälso- och sjukvårdstjänster, sociala tjänster och utbildningstjänster, och tillstyrker därför förslaget i avsnitt 17.2.1.

Forum välkomnar och tillstyrker utredningens förslag i avsnitt 17.5 om att undanta upphandling av välfärdstjänster som understiger tröskelvärdet från LOU.

Forum värdesätter starkt den flexibilitet som förslaget i avsnitt 17.5 avser att skapa. Det är samtidigt viktigt att det skapas förutsättningar för transparens för att dels se till att många aktörer släpps in i sammanhang där deras kunskaper och resurser kan komma till bruk, dels för att undvika risker för korruption. I uppdraget med vägledning som utredningen föreslår ska ges till

Upphandlingsmyndigheten vill vi från Forums sida lyfta fram de lokala och regionala överenskommelserna som börjat växa fram i Sverige de senaste tio åren. Det är angeläget att dessa, och liknande arenor för dialog mellan region/kommun och idéburna organisationer, aktivt involveras i arbetet med de processer som behövs för att initiera samverkan inom olika områden, och där det kan antas att många kontrakt kan komma att falla under tröskelvärderna.

När det gäller beräkningen av kontraktsvärden är av vikt det skapas en klarhet kring hur bedömningen ska göras så att den flexibilitet som är avsikten med undantaget inte går förlorad.

Kapitel 18 "Möjligheter att säkerställa återinvestering av vinst vid upphandling"

Forum menar att om förslagen från utredningen gällande återinvestering genomförs så finns risken att idéburna organisationers möjlighet att driva konkret verksamhet avsevärt försämras och att det bör

införas ett undantag för idéburna organisationer så att dessa kan fördela överskott från en specifik verksamhet till sin moderorganisationens verksamhet.

Forum stödjer utredningens förslag (18.1.1) om artikel 77 i LOU-direktivet.

Forum är positiv till idén att återinvestering skulle kunna användas som ett socialt kriterium vid upphandling, men anser att detta inte bör formuleras så att överskott uteslutande måste återinvesteras i den verksamhet där den uppstod.

Utredningen är som konstaterats tidigare positivt inställd till idéburna organisationer i allmänhet.

Utredningen berör därför i detta avsnitt (18.1.3) möjligheten att använda kriteriet "återinvestering av överskott" som grund för att i upphandling positivt särbehandla idéburna organisationer.

Utredningen landar i att stödja UFCs bedömning att denna typ av kriterier skulle kunna vara möjliga men troligen är svåra och ganska osäkra juridiskt. Dessutom konstateras att ett sådant kriterium, såsom ett tilldelningskriterium, måste vara knutet till kontraktsföremålet. Det kan betyda att kravet om återinvestering av överskottet måste avgränsas till just den verksamhet som bedrivs inom den enhet som är upphandlad och inte kan vidarefördelas till koncernen eller moderorganisationen. Forum vill uppmärksamma den problematik som detta kan medföra för idéburen sektor som är organiserad i olika juridisk personer eller operativa enheter. Om en organisation som en stadsmission bedriver en verksamhet inom ramen för exempelvis ett SVB-bolag, så kan ett eventuellt överskott inte fördelas vidare till stadsmissionens moderorganisation.

Detta vore för oss idéburna organisationer en allvarlig begränsning av våra friheter. När en ideell förening/trossamfund, vilket är de allt överskuggande och ideologiskt grundläggande associationsformerna, som moderorganisation bildar en koncern genom att skapa en eller flera operativa enheter, juridiskt självständiga men ägda av moderorganisationen eller som en del av samma juridiska person som moderorganisationen men då som ett kostnadsställe, så är det nästan alltid med flera syften. Ett syfte kan vara kopplat till kontraktsföremålet, det vill säga till själva den verksamhet som bedrivs, till exempel att öppna arbetsmarknaden för nyanlända genom att driva ett cateringbolag. Ett annat syfte kan vara att svara mot ett behov som finns i samhället, exempelvis att ett cateringbolags mat och service i övrigt passar för ett äldreboende där många boende har samma kulturella bakgrund som de som gör maten. Ett tredje syfte är oftast att den operativa enheten bidrar till finansieringen av moderorganisationens verksamhet. Att bedriva en idéburen organisation är att försöka finna finansiering som så lite som möjligt begränsar organisationen från att uppfylla de mål som är beslutade av organisationens årsmöte/styrelse. För det krävs finansiering som inte är styrd till andra saker.

Den organisation vars hela verksamhet är detsamma som kontraktsföremålet får inte detta problem. Det gör att denna begränsning av hur man får agera när överskott ska återinvesteras i verksamheten, främst är en problematik för mellanstora och större idéburna organisationer.

Kapitel 20 "En ny lag om valfrihetssystem"

Forum anser att möjligheten till att avgränsa LOV till idéburna aktörer under vissa förhållanden (20.1) är bra.

Forum stödjer förslaget (20.2) om en ny lag för valfrihetssystem. Att tydligare etablera att LOV inte är en del av upphandlingsrätten ger svenska myndigheter större möjligheter att använda LOV enligt de förutsättningar som är viktiga här.

Kapitel 21 "Samverkan med idéburen sektor"

Forum anser att behovet av en lag om idéburet offentligt partnerskap kvarstår:

Forum anser att skiljelinjen mellan vad som är bidrag och vad som är uppdrag är en kärnpunkt i utrymmet för IOP och att detta behöver förtydligas avsevärt i kommande vägledningar

Forum stödjer utredningens förslag (21.1.2) om att Upphandlingsmyndigheten, tillsammans med Myndigheten för ungdoms och civilsamhällesfrågor och civilsamhällesorganisationer, får i uppdrag att utforma en vägledning.

Forum menar att det finns ett utrymme för IOP i både den frivilliga kommunala kompetensen och i den som är reglerad av speciallagstiftning, men att förtydliganden om förutsättningarna för detta utrymme måste tydliggöras i kommande vägledningar.

Forum välkomnar att utredningen utförligt tagit sig an frågor om alternativa möjligheter för samverkan med idéburna organisationer, inkl. idéburet offentligt partnerskap (IOP). Även i denna del måste dock Forum beklaga avsaknaden av konkreta och tydliga förslag och ställningstaganden till verkligt underlättande av sådan samverkan.

Utredningen skriver: "Genom olika typer av bidrag kan kommunerna stödja dessa organisationer och ge dem ökade möjligheter att bedriva sin verksamhet i form av frivilligt socialt arbete" (s. 613). Detta kan antyda att utredningen ser på idéburna organisationer enbart som organisatörer av frivilligarbete, dvs inte att idéburna organisationer också bedriver arbete med anställd personal. Antingen bör utredningen här vara försiktigare med hur de beskriver idéburna organisationer, eller så måste utredningen förklara att det är som frivilligorganisatörer enbart organisationerna ses. Det senare är inte sant, även om den dominerande bilden, vilket vi visat ovan, är att frivilligt arbete är den vanligaste typen av arbete inom sektorn.

Utredningen skriver också:

"Enligt EU-kommissionen är upphandlingsdirektivens bestämmelser om upphandling av tjänster tillämpliga om

- syftet med kontraktet är att tillgodose de behov som myndigheten på förhand definierat inom ramen för sina befogenheter,
- myndigheten i detalj har fastställt tjänstens särdrag och hur tjänsten ska tillhandahållas,
- kontraktet fastställer en ersättning för tjänsten genom att ett visst pris betalas eller att leverantören får rätten att tillhandahålla
- en tjänst som användarna betalar en avgift för,
- myndigheten tar initiativet att söka efter en leverantör som den ska anförtro tjänsten till, eller

- kontraktet innehåller bestämmelser om sanktioner som blir tillämpliga om de kontraktsevenliga skyldigheterna inte fullgörs.”

Dessa kriterier ska sammanvägas till en sammanhållen bedömning. Den stora utmaningen anser Forum ligga i den första strecksatsen. Betyder den att om en kommun har ålagda uppgifter enligt en lagstiftning, så är upphandling den enda möjligheten att överlåta ansvar? Det vill säga att IOP är då inte möjligt? Vi menar att det finns ett sådant utrymme. Det måste dock bli tydligare än nu hur detta ska tolkas.

Forum tillstyrker utredningens förslag (21.1.2) om att Upphandlingsmyndigheten, tillsammans med Myndigheten för ungdoms och civilsamhällesfrågor och civilsamhällesorganisationer, får i uppdrag att utforma en vägledning.

Eftersom det inte finns en specifik lagstiftning som reglerar just idéburet offentligt partnerskap, utan bedömningarna om de juridiska möjligheterna måste göras utifrån annan lagstiftning (Lagen om offentlig upphandling, kommunallagen, EU:s statsstödsregler, etc), tolkning av förarbeten till lagstiftning, praxis via myndighets och domstolsbeslut, så är behovet av stöd stort. Forum uppskattar utredningens tydliga ställningstagande i sak för det värde som IOP-metoden representerar för parterna och samhället. Samtidigt konstaterar vi att detta ställningstagande inte betyder så mycket när förutsättningarna för ett enskilt IOP ska bedömas.

Utredningens bedömning är att möjligheterna till att upprätta IOP ökar i och med det undantag i den nya lagen om upphandling för upphandling av välfärdstjänster vars värde understiger tröskelvärdet och inte bedöms ha ett gränsöverskridande intresse, som utredningen föreslår. Forum menar dock att resonemanget haltar då undantaget medger direktupphandling, vilket IOP inte är ett exempel på, dels att denna möjlighet dels är ganska begränsad då upphandlande myndighet måste räkna samman värdet av kontrakt vars kontraktsföremål ligger varandra nära. Det gör att utrymmet för direktupphandling enligt undantaget är begränsat på ett sätt som gör att denna företeelse endast kan vara av marginell betydelse. Även om det inte är så, vilket vissa aktörer gjort gällande, att undantaget gäller en gång per år och kommun, utan gäller för en typ av kontraktsföremål och kommun och år, så är utrymmet begränsat.

Forums uppfattning är att merparten av de IOP:er som upprättas måste kunna bygga på den grundläggande uppdelning mellan uppdrag och bidrag som utredningen beskriver (s. 612-14) genom att referera till genomförandeutredningen och upphandlingsutredningens resonemang i frågan. När en myndighet gjort bedömningen att föremålet för samverkan inte är en tjänst som myndigheten anskaffar, utan istället är en verksamhet i en idéburen organisation som den ger bidrag, så föreligger grund för att genomföra ett IOP. Denna grundläggande åtskillnad mellan bidrag och uppdrag måste vara den huvudsakliga utgångspunkten i den vägledning som utformas, annars riskerar vägledningen att begränsa IOP mer än att möjliggöra.

Utredningen refererar till den beskrivning av IOP som Forum – idéburna organisationer med social inriktning⁴ publicerat efter konsultationer med bland andra EU-kommissionens upphandlingsjurister och noterar där att IOP inte är fråga om ”något föreningsbidrag”. Vi menar att

---

⁴ Utredningen benämner för övrigt Forum med vårt gamla namn (s. 617).

det är viktigt att vara något mer precis här. Det är viktigt att klargöra att även om IOP, just den finansiella delen av det, är ett bidrag, så är det inte vad Sveriges kommuner och landsting kallar ett "normerat" bidrag. Ett normerat bidrag kännetecknas av att kommunen/landstinget/regionen har satt upp en lista med kriterier som ansökande organisation måste passa in på för att kunna söka bidraget, samt en målsättning som bidraget syftar till att möta. Dessa förutsättningar gäller inte för ett IOP. Därför är det inte fråga om ett normerat bidrag.

Utredningen gör en referens till UFC som skriver om den kommunala kompetensens två delar; den frivilliga och den specialreglerade. UFC menar att det inom den frivilliga delen finns utrymme för IOP men att det samverkan inom den specialreglerade "sannolikt måste upphandlas" (Palett för ett stärkt civilsamhälle SOU 2016:13 s. 412). Det skulle betyda att skolor, äldreboenden, HVB-hem, vissa delar av kvinnojoursverksamhet som bedöms vara "socialtjänst", hälso och sjukvårdsverksamhet, inte kan vara föremål för IOP. Uppenbarligen har flera landsting/regioner kommit till bedömningen att Svenska Röda Korsets hälso och sjukvårdsverksamhet som riktas till människor med PTSD, kan genomföras inom ramen för ett IOP. Därför menar Forum att frågan sannolikt inte är så enkel att det går att dra en gräns mellan den frivilliga och den specialreglerade kommunala kompetensen där den förra är IOP-kongruent men inte den senare. Också denna gränsdragning måste vara föremål för arbetet med den guide/vägledning som utredningen föreslår ska utformas.

Utredningen skriver att eftersom "förutsättningarna varierar såväl avseende samarbetsformer som verksamheter är det enligt utredningens bedömning inte möjligt att generellt ange om modellen är förenlig med bl.a. upphandlingsrätten." (s. 622) Denna bedömning är den angivna grunden för varför utredningen valt att inte lägga förslag om ny lagstiftning gällande IOP. Bedömningen är att det inte skulle vara möjligt att fånga alla variationer av IOP i en lag och därför avstår utredningen från att försöka.

Forum förstår resonemanget och är redo att ansluta sig till det, men bara så länge utvecklingen på marken visar att det de facto finns ett utrymme för IOP. Den dag ett domstolsutslag, myndighetsbeslut eller något annat förhållande gör etableringen av IOP svår eller omöjlig, kommer Forum att kräva en dedikerad lagstiftning för IOP.

Avslutning

Forum vill tacka utredaren, sekretariatet och övriga medverkande i referensgruppen för det hittillsvarande arbetet och hoppas att utredningens förslag tas tillvara av riksdagens partier och att regeringen väljer att föreslå riksdagen förändringar som möjliggör en innovativ, ansvarstagande och hållbar organisering av välfärden i Sverige.

Forum – idéburna organisationer med social inriktning

David Sundén, ordförande

Göran Pettersson, generalsekreterare